

Det frivillige arbejde under forandring

Notat af Maja Pilgaard

Idrættens Analyseinstitut
Februar 2011

Danish Institute for Sports Studies

**IDRÆTTENS
ANALYSEINSTITUT**

Idrættens Analyseinstitut
Kanonbådsvej 12A
1437 København K
Tlf.: +45 3266 1030
Fax: +45 3266 1039
E-mail: idan@idan.dk
www.idan.dk

INDHOLD

INDLEDNING.....	3
UDVIKLING I BEFOLKNINGENS FRIVILLIGE ARBEJDE I IDRÆTSFORENINGER.....	6
HVEM ER DE FRIVILLIGE?	8
Frivilligt arbejde – kun for mænd?	9
Frivillige ledere bliver ældre	9
Konkurrencedeltagelse øger frivilligt arbejde	11
Frivillige findes i alle sociale lag.....	12
HVOR ER DE FRIVILLIGE?.....	12
FRIVILLIGE I RELATION TIL EGEN IDRÆTSDELTAGELSE	15
KAN MAN SÆTTE FRIVILLIGEHEDE PÅ FORMEL?.....	16
BILAG – tabel 7 og tabel 8.....	19
LITTERATURLISTE.....	21

INDLEDNING

EU's ministerråd har udnævnt 2011 til Europæisk Frivillighedsår med formålet at sætte fokus på og udvikle en sammenhængende europæisk politik for frivilligheden, som fremmer, anerkender og støtter det frivillige arbejde og de frivillige organisationer i hele Europa (www.frivillighed.dk). I den forbindelse gennemfører Idrættens Analyseinstitut, i samarbejde med Syddansk Universitet og med økonomisk støtte fra Danmarks Idrætsforbund (DIF) og Tuborgfondet, i 2010-11 en omfattende undersøgelse af frivilligt arbejde i danske idrætsforeninger.

Undersøgelsen er centreret omkring foreningsniveau, mens dette notat kigger på individniveau. På foreningsniveau er spørgeskemaet sendt til idrætsforeninger og typisk besvaret af formanden eller en anden i bestyrelsen. På individniveau er spørgeskemaet sendt til og besvaret af et repræsentativt udsnit af den danske befolkning.

I foreningsundersøgelsen er der sendt spørgeskemaer til over 10.000 foreninger, hvoraf ca. halvdel har svaret på spørgsmål omkring den enkelte forenings sammensætning, forhold, holdninger og frivilligt arbejde.

Som led i den omfattende undersøgelse af frivilligt arbejde i Danmark udarbejdes dette notat med fokus rettet på individniveau. Undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2007' giver mulighed for at analysere på befolkningens tilbøjelighed til at udføre frivilligt arbejde inden for en sportsklub/idrætsforening. Respondenterne er blevet spurgt, om de deltager aktivt i møder, er leder, træner eller udfører andet frivilligt arbejde i idrætsforeningen. Spørgsmålene er ikke kædet til en specifik idrætsgren, og da mange respondenter dyrker mere end én aktivitet regelmæssigt i løbet af et år, er det ikke muligt at undersøge, inden for hvilken idrætsgren det frivillige arbejde foregår. Det er dog muligt at undersøge, hvor stor en andel af de aktive udøvere inden for en aktivitet, f.eks. fodbold, som samtidig angiver at udføre frivilligt arbejde.

Formålet med dette notat er at blive klogere på frivilligt arbejde ud fra et individperspektiv. Hvor stor en andel af befolkningen udfører frivilligt arbejde i en idrætsforening? Hvad karakteriserer frivillige kontra ikke-frivillige befolkningsgrupper? Kan man kæde bestemte hverdagsforhold sammen med tilbøjeligheden til at udføre frivilligt arbejde i en idrætsforening? Og hvilke sammenhænge er der mellem befolkningens egen idrætsdeltagelse og tilbøjelighed til at udføre frivilligt arbejde?

En del af forskningen i frivilligt arbejde i relation til idrætsforeninger har fokus på kønsforskelle og mænds dominans på ledende og magtfulde poster i idrætsforeninger (Fasting 1982; Klausen, 1996; Kirkebøen 1986; Skirstadt 1983; Pfister, Habermann og Ottesen 2003, 2004 og 2005). I en betænkning fra Europa-Parlamentet, udarbejdet for udvalget om kvinders rettigheder om kvinder og sport fra 1987, var der fokus på at optimere rekrutteringen af kvindelige ledere og trænere med anbefalinger om positiv diskrimination og introduktion af kvoterekruttering (Klausen 1996). Har det haft en effekt i forhold til kønsfordelingen på de ledende poster?

Bekymringer lyder også i forhold til unges manglende engagement i frivilligt arbejde og den stigende gennemsnitsalder for ledere på centrale tillidsposter. Foreningslederne bliver ældre og ældre, og spørgsmålet er, om det er med fare for, at det frivillige arbejde uddør med den nuværende generation af frivillige?

Hvad undersøgelsen imidlertid ikke giver mulighed for at undersøge, er folks motiver for at udføre frivilligt arbejde. Hvorfor gør de det? Hvad får de ud af det? Sådanne spørgsmål er dog også ofte knyttet til en større social kontekst, hvor socialisering, tidsånd og samfundsmæssige påvirkninger kan gøre det vanskeligt at adskille det enkelte individs motiver fra kontekstens normative holdninger til frivilligt arbejde. Under alle omstændigheder kan der være interessante forandringer i befolkningens – eller samfundets – motiver til at udføre frivilligt arbejde, som kan have indflydelse på dels villigheden til at involvere sig i frivilligt arbejde, dels karakteren af dette arbejde, som dog ikke vil blive adresseret i denne sammenhæng.

Samfundets udvikling fra et industrielt til et moderne videns- og informationssamfund bliver af samfundsforskere og sociologer knyttet til forskellige værdier, de bruger til at karakterisere den sociale orden i relationen mellem mennesker i forskellige tidsperioder. Værdier som fællesskab, solidaritet og kollektivismen bliver ofte forbundet med det præindustrielle og industrielle samfund, mens individualisering, forbrug og hedonisme er nyere værdier, som præger samfundet i dag. Frivillighed bliver ofte knyttet sammen med nogle af de mere traditionelle værdier som solidaritet og idealistiske tanker omkring fællesskabet og dyrkelse af det civile samfund; ”*Frivilligt arbejde er defineret som en indsats, der er til gavn for andre end én selv og ens familie*” (www.frivillighed.dk). I kølvandet på individualiseringen af samfundet kan man spørge, om der eksisterer en reel fare for, at befolkningen bliver mindre tilbøjelig til at yde en frivillig indsats – her naturligvis med særlig interesse for den frivillige indsats i idrætsforeningsregi?

I et notat fra 2005 inddeler Bjarne Ibsen og Ulla Habermann det civile samfund og karakteren af det frivillige arbejde i tre historiske perioder: Før 1930, fra 1930 til 1980 og efter 1980. Denne gennemgang gælder for hele den frivillige sektor og altså ikke specifikt for idrætsforeninger. I et ultrakort oprids kan man sige, at frivillige organisationer før 1930 opstod i en tid, hvor moraldannelse, solidaritet og det sociale engagement stod centralt, og hvor foreningsdannelse opstod ’nedefra’ som et redskab i løsningen af sociale problemer og opgaver, samt i forhold til at skabe adgang til oprettelse og brug af faciliteter (Ibsen og Habermann 2005).

I mellemkrigstiden og tiden efter 2. verdenskrig voksede antallet af frivillige foreninger markant, og foreningsdannelse gav først og fremmest befolkningen en tiltrængt følelse af fællesskab og samhørighed. Velfærdsstaten fik i denne periode stigende betydning og overtog i løbet af 1960-erne og 1970-erne mange sociale opgaver. Det betød, at de frivillige foreninger ikke længere figurerede som deciderede opgaveløser, men kredsede i stedet omkring interessefællesskaber og styrkelse af den enkelte forenings rettigheder gennem dyrkelse af ’ildsjæle’.

Efter 1980 kom der atter fokus på foreningernes ’nyttевærdi’ i løsningen af velfærdssamfundets opgaver, og Ibsen og Habermann taler i den forbindelse om foreningernes ’instrumentalisering’. Også idrætsforeninger bliver tiltænkt en rolle, som i modsætning til tidligere kommer ’oppefra’. Særligt inden for det seneste årti ser man krav følge med den store økonomiske støtte primært i forhold til at løse sundhedsmæssige, integrationsmæssige og ligestillingsmæssige problemstillinger. Langt den største støtte er dog stadig ikke som sådan øremærket til særlige opgaver.

Samtidig er danskernes idrætsvaner under forandring. Stadig flere voksne dyrker idræt og motion på egen hånd eller under mere fleksible vilkår end den traditionelle organiseringsform i foreningsregi. Kommerciel idræt får stadig større indflydelse – også med tilbud til børn og unge, hvor foræl-

dre f.eks. kan betale sig til idrætstilbud skræddersyet deres børns behov uden krav om bidrag med en frivillig indsats i forskellige sammenhænge.

Spørgsmålet er, hvad disse strømninger har af betydning for fremtidens organisering af idræt og frivilligt arbejde? En oplagt hypotese går på, at individualiseringen af samfundet som overordnet levevilkår i dag og de selvorganiserede, fleksible og kommercielle organiseringsformer samt idrætsforeningernes 'instrumentalisering' udgør en alvorlig trussel mod det frivillige engagement i danske idrætsforeninger (Torpe 2011). Et frivilligt engagement, som traditionelt har udgjort en meget stærk, karakteristisk og betydningsfuld del af civilsamfundets organisering og dermed en væsentlig faktor i det danske velfærdssamfund. Håkon Lorentzen skriver i artiklen 'Frivillighed i forandring. Om forholdet mellem sivile fællesskaber og moderniteten' fra 2001, at civilsamfundets interesser for fælles anliggender ikke nødvendigvis er på retur. Men der ligger en udfordring og en vis sårbarhed i nye, moderne fællesskabsformer i, at aktiviteterne i større omfang end tidligere repræsenterer en sum af mange enkeltinteresser frem for en tilslutning til én fælles ideologi (Lorentzen 2001).

I samarbejde med Idrættens Analyseinstitut udgav Bjarne Ibsen i 2006 en rapport over foreningsidrættens udvikling og udfordringer i Danmark (Ibsen 2006). Rapporten peger på rekruttering af frivillige ledere og trænere som de to største udfordringer for danske idrætsforeninger. Der hører dog en præcisering med til tolkningen af disse tal. På den ene side svarer hver fjerde idrætsforening i en undersøgelse, der omfattede idrætsforeninger fra det tidligere Fyns Amt, at det er 'et stort problem', at få frivillige til bestyrelsen, og en lidt mindre andel svarer, at det er 'et stort problem' at få frivillige til andre opgaver. Men andelen der svarer, at det ikke er et problem er endnu større.

Rekrutteringen af frivillige til bestyrelsen opfattes under alle omstændigheder som en af de største udfordringer i foreningerne og over halvdelen af foreningslederne angav i rapporten fra 2006, at det er blevet vanskeligere at være foreningsleder inden for de seneste fem år. Undersøgelsen kan dog ikke bekræfte, at udfordringen er blevet større, idet andelen af idrætsforeningerne, som svarer, at de ofte har vanskeligheder med at finde nye frivillige til bestyrelse og udvalg var på samme niveau (hver fjerde forening) i 2004 som i 1998 og 1989.

Andre undersøgelser viser desuden, at befolkningens tilbøjelighed til generelt at udføre frivilligt arbejde er steget mellem 1990 og 1999 (Boje, Fridberg og Ibsen 2006). Her står vi altså over for to modstridende teser om udviklingen i det frivillige arbejde i relation til idrætsforeninger. På den ene side opfatter foreningslederne, at det frivillige arbejde bliver sværere med tiden, mens andre undersøgelser viser, at befolkningen faktisk udfører mere og mere frivilligt arbejde. Hvorledes hænger det sammen? Er foreningslederne tilbøjelige til at idyllisere fortiden, eller kan der være andre forklaringer på de modstridende tendenser?

I det følgende rettes blikket mod befolkningens frivillige arbejde i sportsklubber/idrætsforeninger. Det er muligt at sammenligne resultater fra idrætsvaneundersøgelsen i 2007 med tidligere kulturvaneundersøgelser fra 1993, 1998 og 2004. Derved giver notatet et overblik over udviklingen i befolkningens tilbøjelighed til at udføre frivilligt arbejde i de danske idrætsforeninger gennem de seneste 15 år.

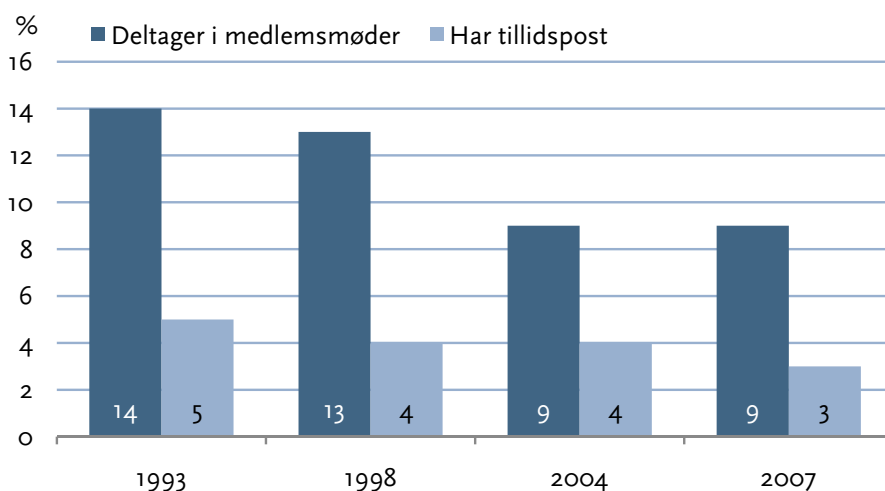
Kulturvaneundersøgelserne fra 1975 og 1987 har også spørgsmål omkring deltagelse i frivilligt arbejde, men her er spørgsmålene ikke isoleret til kun at omfatte idrætsforeninger, og er derfor ikke beskrevet i denne sammenhæng.

UDVIKLING I BEFOLKNINGENS FRIVILLIGE ARBEJDE I IDRÆTSFORENINGER

Det er muligt at sammenligne frivilligt arbejde i relation til idrætsforeninger i idrætsvaneundersøgelserne tilbage til 1993¹, men forud for analysen bør man overveje betydningen af generelle forandringer i forståelsen af de anvendte begreber. I 1993 indgik ordet 'tillidshverv' i spørgeskemaet, hvilket blev ændret til 'tillidspost' fra 1998. I 2004 og 2007 blev ordet sidestillet med lederpost i formuleringen 'er leder/har tillidspost'. Udtrykket 'tillidshverv/tillidspost' anvendes måske ikke så ofte i dag som tidligere, og det kan ikke udelukkes, at især de yngre generationer ikke anser deres frivillige arbejde i foreningen som et tillidshverv. Udtrykket er dog i de seneste to undersøgelser blevet sidestillet med 'leder', hvorfor må man forvente, at det trods alt giver et pålideligt billede af udviklingen.

Figur 1 herunder illustrerer udviklingen fra 1993 til 2007. For alle undersøgelsesårene gælder, at kun respondenter, som deltager i møder og/eller har tillidsposter indgår, dvs. trænere og personer, der udfører andet frivilligt arbejde, er ikke inkluderet i beregningerne.

Figur 1. *Figuren viser andelen af befolkningen i 1993, 1998, 2004 og 2007, som deltager i medlemsmøder og har tillidsposter i en idrætsforening (pct.)*

Figurtekst: *Mødedeltagelse og andelen af befolkningen med tillidsposter toppede i 1990'erne*

Som det fremgår af figur 1, daler befolkningens tilbøjelighed til at deltage i medlemsmøder i idrætsforeninger, og andelen med et tillidshverv/lederpost ser også ud til at falde. I 2007 var lidt mere end to tredjedele involveret i mødedeltagelse og tillidsposter sammenlignet med 1993. Et fald i tillidsrepræsentanter hænger ikke umiddelbart sammen med den generelle stigning i antallet af

¹ I 1993 blev respondenterne spurgt, om de deltog i medlemsmøder i relation til en idrætsforening, og/eller om de besad tillidshverv i en idrætsforening. I 1998 var det kun muligt at sætte ét kryds. Enten ved 'deltagelse i medlemsmøder og/eller foreningsarbejde', eller ved 'tillidsposter' (underforstået, at man deltager i medlemsmøder, hvis man har en tillidspost). I 2004 og 2007 var spørgsmålet mere specifikt opdelt i fire kategorier: 'Deltager i medlemsmøder', 'Er leder/har tillidspost', 'Er træner/instruktør' samt 'Udfører andet foreningsarbejde'.

idrætsforeninger i Danmark i samme periode. Det kan ikke udelukkes, at der forekommer en vis usikkerhed i analyserne af data fra de fire idrætsvaneundersøgelser. En sammenligning med resultater fra andre undersøgelser bekræfter dog tendensen. Analyser af data fra undersøgelsen af befolkningens frivillige arbejde fra 2004² viser også, at fire pct. af befolkningen i 2004 udførte udvalgs- eller bestyrelsesarbejde inden for idrætsområdet. En sammenligning af DIF og DGI's foreningsundersøgelse fra 2004 med data fra DIF's frivillighedsundersøgelse fra 2010³ tyder ligeledes på et fald i besatte tillidsposter de seneste seks år. Måske skyldes det, at de tillidsvalgte udfører flere forskellige opgaver end tidligere? Eller at der ganske enkelt er færre medlemmer af bestyrelsen i de nye foreninger? Under alle omstændigheder må man hæfte sig ved, at befolkningens involvering i lederarbejde i de danske idrætsforeninger ikke ser ud til at stige i disse år i takt med en generel stigning i medlemstallet og i antal foreninger.

I 2004 og 2007 havde respondenterne i idrætsvaneundersøgelserne mulighed for yderligere at angive frivillig involvering som træner/instruktør samt i forhold til 'andet frivilligt arbejde' i en idrætsforening. I 2004 var fire pct. af befolkningen træner eller instruktør, mens hver tiende udførte andet frivilligt arbejde. Træner/instruktørposten var tæt på samme niveau i 2007 med indikation på en svag stigning (fem pct.), mens en noget mindre andel på seks pct. udførte andet frivilligt arbejde i forhold til 2004. Tendensen til flere trænere og instruktører bekræftes i DIF's foreningsundersøgelser fra 2004 og 2010.

Når man lægger de forskellige frivillighedsposter sammen for henholdsvis 2004 og 2007, ser det ud til, at det samlede antal af frivillige inden for idrætsforeninger i Danmark ligger stabilt på 14 pct., som det fremgår af tabel 1 herunder. En sammenligning med den danske del af den europæiske værdiundersøgelse stemmer godt overens med disse tendenser (Torpe 2011). Værdiundersøgelsen viser en stigning i antallet af frivillige i relation til sport og fritid fra 11 til 15 pct. mellem 1990 og 2008. I 1999 var andelen på 14 pct. Undersøgelsen af befolkningens frivillige arbejde fra 2004 kommer frem til 13 pct. af befolkningen, som var frivillige i idrætsregi i 2004 (Boje og Ibsen 2006). Tre forskellige undersøgelser viser altså, at det frivillige arbejde i danske idrætsforeninger har været stagnerende – eller svagt stigende – det seneste årti.

Noget tyder dog på, at karakteren af det frivillige arbejde forandrer sig. Tidligere var der i kulturvaneundersøgelserne udelukkende fokus på mødedeltagelse og tillidshverv, mens de senere års undersøgelser har fokus på flere forskellige typer af poster. Sådanne ændringer i spørgeskemaet er interessant, da det i sig selv kan give et indblik i ændrede forhold, som har været interessante og relevante at belyse i den gældende samtid, hvor undersøgelserne er iværksat. De senere år kan man forestille sig en interesse for træner/instruktørposter og 'andet frivilligt arbejde', netop fordi karakteren af det frivillige arbejde er blevet mere mangfoldig, og fordi træner- og instruktørposterne udgør en væsentlig andel af det frivillige arbejde og har stor betydning for den enkelte forenings oplevelse af succes.

I dag ser man også oftere såkaldte 'ad hoc'-opgaver i relation til mindre projekter eller særlige udvalg i foreningen, mens de 'tungere' tillidshverv kun udgør en mindre andel af det samlede frivillige

² Særkørsler af data fra Frivillighedsundersøgelsen 2004. Dokumentation af data er udgivet i rapporten: Boje, T.P. & Ibsen, B. (2006): *Frivillighed og nonprofit i Danmark. Omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 06:18.

³ Analyser af data fra Frivillighedsundersøgelsen 2010 er under udarbejdelse.

arbejde. Det centrale og overordnede ansvar hviler tilsyneladende på en lille kerne af frivillige – som tilmed er blevet mindre med årene, selv om der er mange hænder til at tage fat om de mere 'løse' arbejdsopgaver.

Tabel 1. Tabellen viser andelen af befolkningen i 2004 og 2007, som deltager i fire typer af frivilligt arbejde samt en samlet opgørelse på frivilligt arbejde i relation til en idrætsforening (pct.)

	2004	2007
Deltager i møder	9	9
Har tillidshverv	4	3
Er træner/instruktør	4	4
Udfører andet frivilligt arbejde	10	5
Udfører frivilligt arbejde (total)	14	14

Mens mødedeltagelsen og repræsentanter i tillidshverv falder, stiger den samlede andel aktive foreningsmedlemmer. Siden 1993 er andelen af foreningsaktive i idræt steget fra 31 til 41 pct. Det betyder, at andelen af aktive medlemmer, der deltager i møder, er faldet fra knap halvdelen til hvert fjerde medlem mellem 1993 og 2007. Og tillidsposterne hviler på blot ni ud af 100 medlemmer i forhold til 17 ud af 100 i 1993. Her skal man dog tage højde for, at idrætsforeningerne i gennemsnit er blevet betydeligt større i den samme periode, og andelen af medlemmerne, der er frivillige, falder i takt med, at foreningen bliver større.

I den optik kan det virke mere forståeligt, at eksisterende idrætsledere oplever, at det er blevet vanskeligere at være frivillig leder i dag i forhold til tidligere. Selv om viljen til at udføre frivilligt arbejde er stor i dele af befolkningen, er ejerskabet over for det frivillige arbejde ikke nødvendigvis fulgt med. Det frivillige arbejde er måske mere kortvarigt og knyttet til mindre og mere overskuelige ad hoc-projekter i forbindelse med arrangementer, eller det er begrænset til instruktør- og trænerarbejde for specifikke hold. Færre frivillige påtager sig en overordnet, længerevarende tillidspost i foreningerne.

Analysen viser samtidig en mindre tendens til, at frivillige trænere/instruktører eller personer, som udfører 'andet frivilligt arbejde' i foreningen, deltager i medlemsmøderne. Samhørigheden over for foreningen som helhed og ønsket om demokratisk medbestemmelse træder formentlig i baggrunden og er ikke i sig selv et incitament til at påtage sig en frivillig arbejdspost. Det medfører naturligvis et øget pres for kernen af frivillige med tillidsposter i forhold til vedvarende at rekruttere, organisere og instruere de mange mere løst knyttede frivillige.

Dette leder videre til spørgsmål omkring kernekompetencerne blandt de centralt besatte poster i en idrætsforening og selve uddannelsesvirksomhedens indhold i relation til lederuddannelse. Hvilke kompetencer skal en moderne idrætsleder besidde? Og kan fremtidens idrætsforeninger overhovedet ledes centralt af interessemotiverede 'amatører'?

HVEM ER DE FRIVILLIGE?

De følgende sider er en beskrivelse af de frivillige i idrætten anno 2007. Som nævnt i indledningen har mænd tidligere været langt mere repræsenteret på de frivillige poster i idrætsforeningerne end

kvinder. Desuden er der en forestilling om, at gennemsnitsalderen for frivillige stiger, mens ungdommen svigter det frivillige arbejde.

Frivilligt arbejde – kun for mænd?

Analyserne viser, at 14 pct. af voksenbefolkningen (16 år+) i 2007 angiver at udføre frivilligt arbejde i en idrætsforening/sportsklub (tabel 7 bagerst i notatet). Det fremgår af tabel 2 herunder, at mænd (stadig) lægger den største frivillige indsats, og selv om flere mænd (44 pct.) dyrker foreningsidræt end kvinder (37 pct.), kan det ikke forklare det større frivillige engagement.

Ser man kun på foreningsaktive mænd og kvinder (tabel 8 bagerst i notatet), angiver 34 pct. af mændene at udføre frivilligt arbejde i forhold til 24 pct. af kvinderne, og kvindernes træner- og instruktørtjanser har stor indflydelse på, at denne fordeling ikke er større. Forskellene er nemlig stadig meget tydelige i forhold til mødedeltagelse og de ledende poster, og som det fremgår af tabel 2, besidder kvinder faktisk ikke en større andel af tillidsposterne end i 1993 trods mange års forsøg på at ændre dette billede. Omvendt deltager kvinder oftere i mødeforsamlinger end for 15 år siden. Kønsforskellene på involvering i frivilligt arbejde i idrætsforeninger dokumenteres også i andre undersøgelser (Torpe 2011). Man ser ellers en tendens mod udligning i kønsforskelle i det samlede frivillige arbejde i Danmark, men på sports- og fritidsområdet er mænd stadig i overvægt (Ibid.).

Tabel 2. Tabellen viser, hvor stor en andel kvinder udgør af mødedeltagere og tillidsposter.

		1993	1998	2004	2007
Andel kvinder	... som deltager i medlemsmøder	31 pct.	29 pct.	31 pct.	43 pct.
	... som besidder et tillidshverv	30 pct.	25 pct.	24 pct.	29 pct.

Tabeltekst: Mænd sidder stadig på de fleste tillidsposter, men kønsfordelingen til møder er blevet mere lige siden 1993.

Frivillige ledere bliver ældre

Tilbøjeligheden til at involvere sig i frivilligt arbejde varierer i forskellige livsfaser på linje med tendenserne i den overordnede idrætsdeltagelse. Her skal man dog være opmærksom på, at analyserne viser et tværnsnitbillede fra 2007 og ikke udviklingen i forskellige generationer over tid.

Frivilligheden topper blandt børn og unge (13-19-årige) og atter blandt 60-69-årige, så myten om, at det frivillige arbejde uddør med den nuværende generation af ældre frivillige kan ikke entydigt bekræftes. Børn helt ned til 10-årsalderen angiver at deltage i idrætsforeningens medlemsmøder, og fra 13-års alderen påtager en del sig træner-/instruktøropgaver eller udfører 'andet frivilligt arbejde' i foreningen. Tillidsposterne er dog stadig forbeholdt den ældre del af befolkningen. De travle forældre- og karrieregrupper i 30-årsalderen ser ud til at sætte det frivillige arbejde på standby i en årække, mens de også sætter egen idrætsaktivitet på pause. I værdiundersøgelserne fremkommer også en generel tendens til, at frivilligt arbejde i Danmark især er i vækst blandt unge og ældre befolkningsgrupper, mens tilslutningen stagnerer blandt de midaldrende (Torpe 2011). Torpe nævner en tidligere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet og ressourcestærke efterlønnere og pensionister som årsag til den høje frivillige deltagelse blandt seniorer. En basal trang til og behov for at vareta-

ge opgaver og interesser i foreningsfællesskaber giver han som bud på den generelle tilslutning til foreningsdeltagelse og frivilligt arbejde i befolkningen.

Det store spørgsmål er dog, om forældrene er villige til at påtage sig frivillige opgaver på et senere tidspunkt? Kommer de tilbage igen efter en årrække uden for idrætsforeningerne? Den store søgning til kommercielle fitnesscentre i disse år kan blive en udfordring for foreningerne, da der ikke er garanti for, at de voksne skifter det kommercielle center ud med foreningsidrætten, når de først har vænnet sig til at dyrke motion der.

Siden 1993 er gennemsnitsalderen for ledere og deltagere på medlemsmøderne steget (se tabel 3). I 1993 var ledere og mødedeltagere i gennemsnit sidst i 30-erne, mens gennemsnitsalderen i dag runder 50 år. Er det de samme ledere, som har siddet på posterne de sidste 15 år? Det spørgsmål er ikke muligt at besvare, men under alle omstændigheder en sandsynlig påstand i betragtning af, at frivillighedsundersøgelsen 2010 viser, at lederne i gennemsnit har siddet på de samme poster i seks år⁴.

Tabel 3. Tabellen viser gennemsnitsalder for mødedeltagere og personer med tillidposter sammenholdt med gennemsnitsalderen for aktive foreningsmedlemmer.

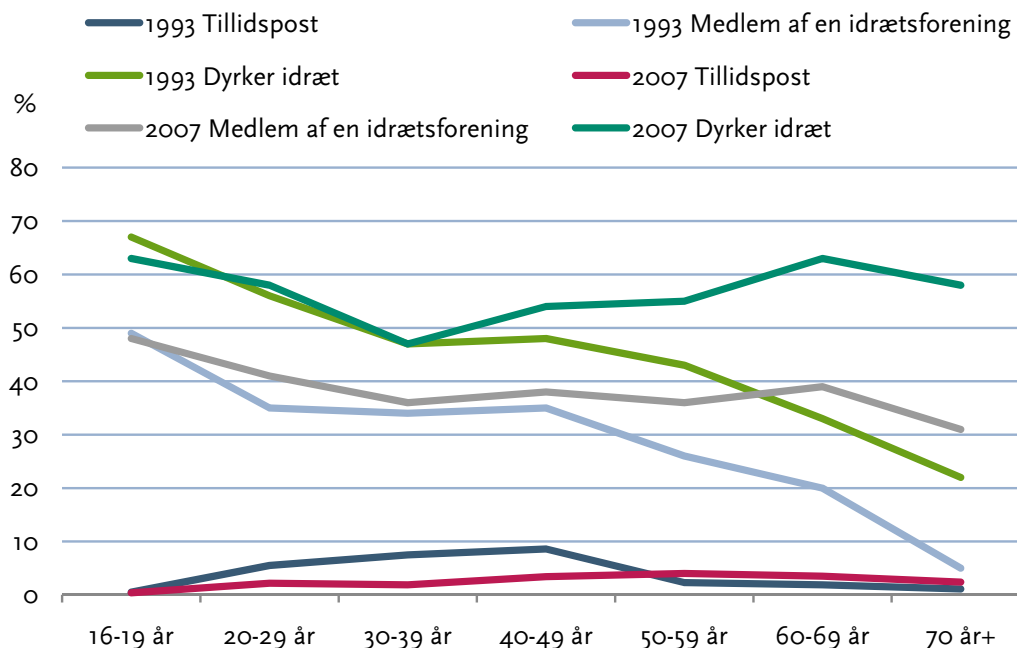
		1993	1998	2004	2007
Gennemsnitsalder	... for deltagelse i medlemsmøder	37 år	38 år	46 år	50 år
	... for besiddelse af tillidshverv	39 år	41 år	47 år	50 år
	... for medlem af en idrætsforening	38 år	40 år	44 år	47 år

Tabeltekst: Gennemsnitsalderen for frivilligt lederarbejde stiger i takt med at de aktive foreningsmedlemmer også i gennemsnit bliver ældre.

Gennemsnitsalderen på tillidshvervene stiger i takt med, at aktive foreningsmedlemmer også i gennemsnit bliver ældre. Det kan derfor virke som en naturlig følge af den generelle udvikling i idrætsdeltagelsen, men må anses for en potentielt faretruende udvikling i det omfang, foreningerne ikke formår at være relevante og interessante for yngre medlemmer i forhold til at involvere sig omkring beslutningsbordet på de gældende lederposter. Figur 2 herunder viser en samlet oversigt over idrætsdeltagelse, foreningsmedlemskab og besiddelse af et tillidshverv fra 1993 og 2007.

⁴ Foreløbige analyser fra DIF's frivillighedsundersøgelse 2010.

Figur 2. Figuren viser idrætsdeltagelse, foreningsmedlemskab og tillidshverv i forskellige aldersgrupper for 1993 og 2007

Konkurrencedeltagelse øger frivilligt arbejde

Foreningsmedlemmer, som selv deltager i konkurrencer, udfører langt mere frivilligt arbejde end andre foreningsmedlemmer. Tabel 4 herunder viser, at konkurrencedeltagelsen fører til en frivillighedsandel på hele 47 pct. i forhold til 22 pct. blandt de ikke-konkurrerende medlemmer. Endvidere er det interessant at bemærke, at forskellen især finder sted i forhold til lederposterne, som 12 pct. af konkurrencedeltagerne påtager sig i forhold til tre pct. af øvrige medlemmer.

Tabel 4. Tabellen viser andelen af de foreningsaktive medlemmer – opdelt på konkurrencedeltagere og øvrige – som deltager i frivilligt arbejde (pct.)

N = 1.558	Deltager i frivilligt Arbejde	Medlemsmøder	Er leder/har tillidspost	Er træner/instruktør	Udfører andet foreningsarbejde
Har deltaget i konkurrencer inden for det seneste år	47	27	12	15	17
Har <i>ikke</i> deltaget i konkurrencer inden for det seneste år	22	13	3	7	6

Tabeltekst: Konkurrencedeltagere involverer sig mere i frivilligt arbejde end øvrige foreningsmedlemmer.

Der er generelt stor forskel på tilhørsforholdet til en idrætsforening afhængig af måden, man dyrker idræt og organiserer sig på i foreningen. Motionisterne, der typisk kommer et par gange om ugen for at få sig rørt, har ikke nødvendigvis interesse for – eller overhovedet kontakt til – den centrale

del af foreningsledelsen, mens den mere traditionelt organiserede konkurrenceidræt måske fordrer en mere naturlig deltagelse i det ledende arbejde. Dette er interessant, da mange traditionelle bestyrelser formentlig har en grundlæggende interesse for netop den traditionelle konkurrencesport og koncentrerer lederarbejdet omkring turneringer, sponsorarbejde, spilletøj, spillere og trænere til førstehold etc. Derfor kan det være svært for foreningerne at blive relevante for de motionister, som 'bare' kommer et par gange om ugen for at få motion. Og denne type medlemmer ser man flere og flere af i disse år i takt med stigninger i idrætsdeltagelsen blandt den voksne del af befolkningen. De kan ikke se sig selv i centrale lederposter i en bestyrelse, som arbejder på nogle helt andre områder end motionisterne kan relatere til. Det kan også være en af årsagerne til, at der generelt er god besætning til træner- og instruktørposter samt til mere fleksible ad hoc-opgaver, mens det kniber mere med at finde folk til de tungere tillidsposter. Det handler altså for foreningerne om at være mere relevante for flere medlemmer, hvis de ønsker større tilslutning til lederarbejdet.

Frivillige findes i alle sociale lag

Uddannelseslængde er den mest afgørende indikator på befolkningens tilbøjelighed til at dyrke idræt. Dette gælder imidlertid ikke i forhold til frivilligt arbejde, hvor befolkningsgrupper med korte videregående uddannelser markerer sig i størst omfang (tabel 7). Det hænger formentlig sammen med de idrætsaktiviteter og organiseringsformer, som de frivillige er tilknyttet. Voksnes deltagelse i foreningsidræt er ikke betinget af uddannelsesmæssige forskelle i samme udprægede grad, som det f.eks. er tilfældet i fitness og motionsidrætter. Sidstnævnte aktivitetsformer dyrkes fortrinsvist af voksne med lange videregående uddannelser, mens kun få foreningsidrætter giver anledning til uddannelsesmæssige skævheder (golf og tennis). Ser man kun på gruppen af foreningsaktive idrætsudøvere, eksisterer dog heller ingen direkte sammenhæng mellem uddannelseslængde og frivillighedsgrad (tabel 8). Foreningsaktive personer med korte videregående uddannelser angiver den største frivillighed (33 pct.), mens foreningsaktive på grunduddannelsesniveau ligger på niveau med foreningsaktive med lange videregående uddannelser (30 pct.). Karakteren af det frivillige arbejde knytter sig heller ikke til uddannelseslængde, og man kan derfor ikke tale om, at højtuddannede befolkningsgrupper i størst omfang påtager sig de centrale tillidsopgaver i foreningen på samme måde, som de er de mest idrætsaktive.

Personer med anden etnisk baggrund end dansk udfører dog mindre frivilligt arbejde end personer med dansk oprindelse. Det gælder også blandt aktive foreningsudøvere, hvor 20 pct. udfører frivilligt arbejde, hvis begge forældre har anden etnisk oprindelse end dansk i forhold til 34 pct. blandt foreningsaktive med dansk baggrund.

HVOR ER DE FRIVILLIGE?

Det frivillige arbejde udføres naturligvis i overvejende grad af idrætsudøvere i forenings- og firmaidrætsregi. 33 pct. af alle foreningsaktive og 23 pct. af alle aktive i firmaidrætsregi udfører frivilligt arbejde. Omvendt involverer blot tre pct. sig i frivilligt arbejde i idrætsforeninger, hvis de udelukkende dyrker idræt uden for foreningsregi. Dette har også indflydelse på, inden for hvilke idrætsgrene, den største andel af frivillige befinder sig.

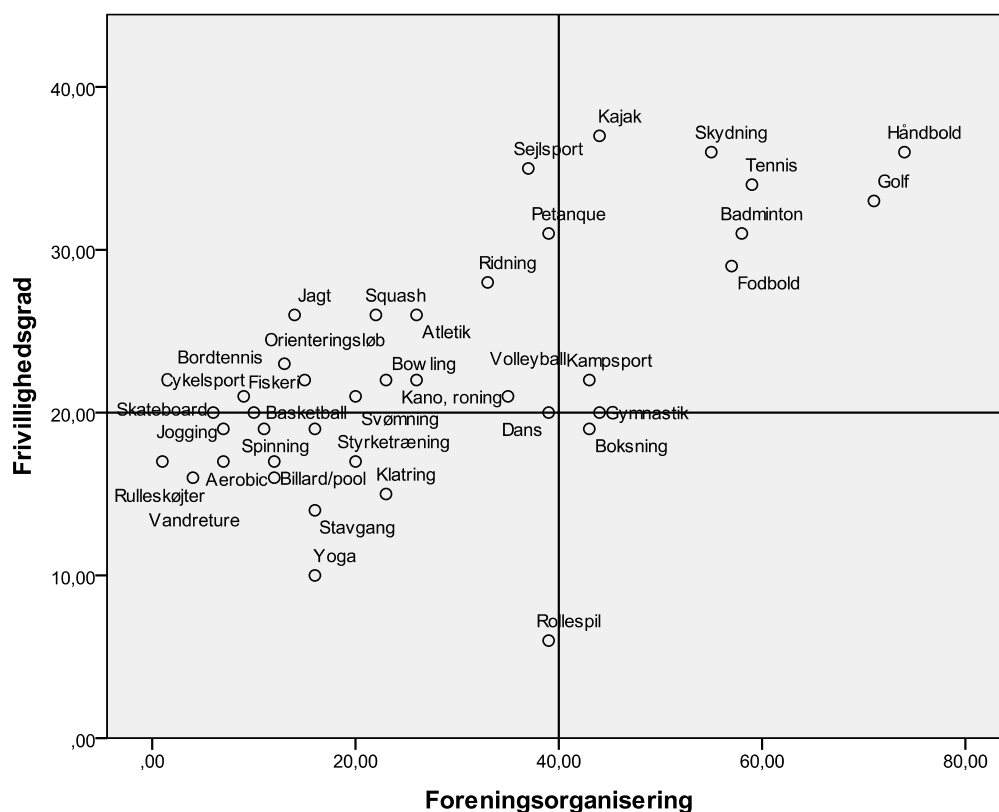
Idrætsaktive i traditionelle boldspilsidrætter angiver oftere at udføre frivilligt arbejde end idrætsaktive i motions- og fitnessaktiviteter som gang og løb, aerobic, yoga og styrketræning. Den største frivillighedsgrad finder man dog blandt befolkningsgrupper, som sejler kajak, går til skydning eller

håndbold. Disse aktivitetsformer afspejler nogle af de mest traditionsbundne og forankrede foreningsidrætter i dansk idræts historie. Det er samtidig idrætsformer, som overvejende foregår inden for foreningsidrættens rammer og i mindre omfang 'på egen hånd', hvilket har indflydelse på, at over en tredjedel af deltagerne i netop disse idrætsgrene udøver frivilligt arbejde. Figur 3 herunder illustrerer den direkte sammenhæng mellem organiseringsgrad (dvs. hvor stor en andel af udøverne, som dyrker aktiviteten i foreningsregi) og frivillighedsgrad (dvs. hvor stor en andel af udøverne inden for en idrætsaktivitet, som angiver at udføre mindst én form for frivilligt arbejde).

Generelt ligger frivillighedsgraden ganske højt blandt udøvere af langt de fleste idrætsgrene, og i hele 18 idrætsgrene involverer mere end hver femte udøver sig i frivilligt arbejde.

Igen bør det nævnes, at det frivillige arbejde ikke nødvendigvis udføres inden for den gældende aktivitet, da det på baggrund af denne undersøgelse ikke er muligt at kæde det frivillige arbejde til en specifik aktivitet i denne sammenhæng. Tallene viser f.eks., hvor stor en andel af alle kajakroere, der samtidig angiver, at de er frivillige i en idrætsforening. Mange dyrker mere end én aktivitet eller de er måske aktive i børnenes idrætsforening, og dette er ikke muligt at undersøge nærmere. Undersøgelserne af frivilligt arbejde i idrætsforeninger i Danmark fra 2004 og 2010, foregår på foreningsniveau og viser andelen af frivillige inden for de enkelte idrætsgrene.

Figur 3. Aktive i traditionelle foreningsidrætter udfører mest frivilligt arbejde

Kategoriserer man de forskellige idrætsaktiviteter efter deres karakter, viser sig et mønster, hvor de traditionelle boldspil (både holdspillene og de individuelle) har de mest frivilligt engagerede medlemmer efterfulgt af udøvere af forskellige specialidrætter (tabel 5). Boldspillene kræver typisk en almindelig idrætshal eller boldbane, mens specialidrætterne ofte kræver specifikke faciliteter, un-

derlag eller særlige hensyn til f.eks. rulleskøjter, skateboard, skøjteløb eller svømning. Fitnessudøvere og udøvere af aktiviteter, der foregår udendørs, deltager sjældnere i frivilligt arbejde, men også inden for 'æstetik og kamp', er der længere mellem de frivillige kræfter.

Sagt på anden vis samler det frivillige arbejde sig om de idrætter, som er meget afhængige af faciliteter, særligt omkring brug af traditionelle idrætshaller og udendørs anlæg til f.eks. fodbold, tennis, skydebaneanlæg, kajak og roning, mens brugere af gymnastiksale, fitnesscentre og natur i færre tilfælde udfører frivilligt arbejde. Det hænger formentlig sammen med de tidligere analyser af konkurrencedeltagelse, da traditionen for at deltage i konkurrencer er større i traditionelle boldidrætter i forhold til mange motionsformer. Det kan også tyde på et reelt lavpraktisk behov for frivillige kræfter i idrætter, som kræver adgang til særlige faciliteter. Dette leder tilbage til de oprindelige tanker omkring foreningsfællesskaberne og organiseringen i frivillige organisationer, som traditionelt opstod med bl.a. et formål om at skabe adgang og faciliteter til at dyrke idræt (Ibsen og Habermann 2005).

Det viser også, at man finder flest frivillige i traditionelle aktiviteter, som foregår under traditionelle organiseringsformer, mens de mere fleksible motionsidrætter ikke kræver frivillige i samme omfang.

Tabel 5. Tabellen viser, hvor stor en andel af udøverne inden for fem kategorier af aktiviteter, som angiver at udføre frivilligt arbejde i en idrætsforening (pct.)

	Andel frivillige
Udendørs	17
Spil	28
Specialidrætter	24
Fitness	17
Æstetik og kamp	18
Udendørs aktiviteter: Stavgang, jogging, vandreture, cykelsport, kano, roning, kajak, sejlsport, jagt, fiskeri og rollespil. Spil: Fodbold, håndbold, basketball, volleyball, badminton, tennis og bordtennis. Specialidrætter: Rulleskøjter, skateboard, klatring, skøjteløb, svømning, ridning, atletik, skydning, golf og handicapidræt. Fitness: styrketræning, aerobic og spinning. Æstetik og kamp: Dans, gymnastik, boksning, kampsport og yoga.	

Tabeltekst: De frivillige dyrker primært traditionelle boldspil, som foregår i traditionelle idrætshaller og særlige udendørs anlæg

I dag er dette perspektiv interessant, fordi facilitetsdebatten i disse år i høj grad stiller spørgsmålstegn ved de gængse måder at udnytte og fordele haltiderne på og foreningernes 'monopol' som brugere af kommunale idrætsanlæg. 'Sport for all'-tankegangen, som efterhånden præger mange politiske apparater fra idrætsorganisationer til kommuner, stat og hele EU har i høj grad fokus på, hvordan man tilrettelægger offentligt tilgængelige faciliteter og indretter de fysiske omgivelser, så alle borgere har mulighed for at dyrke idræt. Hvis fremtiden byder på mere offentlig involvering og ansvar i forhold til tilgængelighed f.eks. gennem 'pay and play'-koncepter, online-booking eller ganske enkelt ved at etablere udendørs pladser, som er tilgængelige for alle uafhængig af foreningsmedlemskab, er spørgsmålet, om det vil ændre på behovet for – eller karakteren og graden af frivilligt arbejde i idrætsforeningsregi?

FRIVILLIGE I RELATION TIL EGEN IDRÆTSDELTAGELSE

Generelt hænger tilbøjeligheden til at involvere sig i frivilligt arbejde sammen med egen idrætsdeltagelse og særligt i forhold til idrætsdeltagelse i foreningsregi. Mens 20 pct. af alle voksne idrætsudøvere udfører frivilligt arbejde i en idrætsforening, gælder det 29 pct. af alle idrætsaktive i foreningsregi. Omvendt udfører blot tre pct. af befolkningen frivilligt arbejde, hvis de *ikke* er aktive foreningsudøvere. Den aktive tilknytning til en idrætsforening betyder således meget for tilbøjeligheden til at udføre frivilligt arbejde, og 'passive' medlemmer fylder minimalt i det samlede frivillige foreningsarbejde.

Dette er interessant i forhold til rekruttering af frivillige blandt forældre til børn, der dyrker idræt i en idrætsforening. Børnenes idrætsdeltagelse i sig selv øver nemlig kun begrænset indflydelse på forældrenes frivillige engagement. Tabellen herunder kæder børn og forældrenes idrætsaktivitet i foreningsregi sammen med forældrenes frivillige arbejde. Det viser sig, at mere end hver tredje forælder angiver at udføre frivilligt arbejde, hvis både de selv og deres børn dyrker idræt i en idrætsforening. Andelen falder til 27,8 pct. blandt forældre, som dyrker foreningsidræt, selv om børnene ikke er aktive i foreningsregi (dette forekommer dog i meget få tilfælde), mens lidt under hver tiende forælder er frivillig, hvis børnene går til idræt i en forening, selv om forældrene ikke selv er foreningsaktive. Man finder slet ingen frivillige, hvis hverken forældre eller børn dyrker idræt i en forening.

Tabel 6. Tabellen viser sammenhængen mellem børn og forældres foreningsdeltagelse og forældrenes frivillige engagement (pct.)

	Børn dyrker foreningsidræt	Børn dyrker <i>ikke</i> foreningsidræt
Forældre dyrker foreningsidræt	34,5 (N = 275)	27,8 (N = 18)
Forældre dyrker <i>ikke</i> foreningsidræt	9,3 (N = 301)	0 (N = 59)

Tabeltekst: Forældre udfører sjældent frivilligt arbejde, hvis de ikke selv er medlem af en idrætsforening (pct.)

En undersøgelse af frivilligt arbejde fra 2005 viser på linje med disse resultater, at otte ud af ti frivillige inden for områderne kultur, idræt og fritid, lægger deres arbejde inden for den forening, hvor de selv er aktive medlemmer (Boje, Fridberg & Ibsen 2006). Inden for idræt er der således stor tradition for at rekruttere frivillige fra egne rækker, hvilket nok ikke er så overraskende, men ikke desto mindre en vigtig pointe – særligt i forhold til foreningernes arbejde med at rekruttere frivillige forældre. Ofte er der stor fokus på at hverve frivillige blandt de aktive børns forældre, men ifølge analysen går den letteste vej til frivillighed gennem forældrenes egen idrætsaktivitet i *foreningsregi* vel at mærke. For det viser sig nemlig, at idrætsaktive forældre *uden for* foreningsregi – altså som udelukkende dyrker selvorganiseret eller kommercielt organiseret idræt – faktisk er mindre involveret i frivilligt arbejde (tre pct.) end forældre, som slet ikke dyrker idræt (fem pct.).

Dette udfordrer foreningerne i en tid, hvor forældrene søger andre veje for egen idrætsdeltagelse. I denne livsfase står selvorganiseret løb og fitness i kommercielt regi højt på dagsordenen – netop fordi disse aktiviteter er fleksible og mulige at indpasse i en travl hverdag. Mange idrætsforeninger med fokus på børneaktiviteter har ikke traditionelt interesseret sig for voksne motionshold, men

prioriterer netop børn og unge måske fordi, det er nødvendigt i forhold til Folkeoplysningslovens tilskudsordninger og *oplevede* trange pladsforhold i de tilgængelige haller. Flere og flere initiativer til familieidræt og kreative løsninger i forhold til at aktivere flere under samme tag vinder dog frem i disse år, og det kan der være gode grunde til. Dels er voksen- og seniormotion i rivende udvikling og markedet er enormt i forhold til denne målgruppe. Dels kan det være en god rekrutteringsstrategi at se på, hvordan man kan skabe aktiviteter for forældrene (eller bedsteforældrene) til de aktive børn, da dette er afgørende for forældrenes frivillige engagement.

KAN MAN SÆTTE FRIVILLIGHED PÅ FORMEL?

De foregående analyser viser, at køn, alder og idrætsdeltagelse i foreningsregi har betydning for tilbøjeligheden til at udføre frivilligt arbejde i en idrætsforening. Men derudover er det vanskeligt at karakterisere de frivillige. Forældre til hjemmeboende børn udfører hverken mere eller mindre frivilligt arbejde end andre befolkningsgrupper, og man finder ingen sammenhæng mellem uddannelseslængde og frivilligt arbejde. Frivillige arbejder generelt flere timer om ugen end ikke-frivillige, men det skyldes udelukkende, at mænd – som generelt arbejder mere end kvinder – besidder de fleste frivillige poster. Andre undersøgelser dokumenterer dog en sammenhæng mellem stigende antal arbejdstimer og andelen, der udfører frivilligt arbejde (Koch-Nielsen et al. 2005).

Urbaniseringsgrad spiller ligeledes en minimal rolle, og i de større byer foregår lige så meget frivilligt arbejde i idrætsforeninger som i mindre byer og landområder, dog København undtaget. I Københavns Kommune udfører 21 pct. af de foreningsaktive frivilligt arbejde sammenholdt med hele 41 pct. i Århus og 32 pct. på landsplan (Toft & Pilgaard 2010). København adskiller sig fra resten af landet som en storby, hvor tilhørsforhold og civilsamfund – her udelukkende i relation til idrætsforeninger – ikke blomstrer i samme omfang som uden for storbyens hektiske liv.

Analyserne tyder overordnet på, at frivilligt arbejde ikke kan sættes på formel. Der findes ingen særlige sociokulturelle eller socioøkonomiske 'dna', som er særligt kendetegnende for frivillige befolkningsgrupper. Virkeligheden er mere kompleks, det er ikke muligt at opstille en direkte kausal sammenhæng, som identificerer frivillige – og dermed også potentielt frivillige – befolkningsgrupper. Måske handler det mere om tilfældigheder? Tilfældigheder i den forstand, at det ikke er noget, befolkningen går rundt og er motiverede for. Folk bliver frivillige, når det er meningsfuldt for dem, og derfor handler det for idrætsforeningerne om at skabe aktiviteter, der opleves som så meningsfulde, at folk vil bruge deres tid på det – ud over det rent idrætslige. F.eks. har der de senere år været fokus på rekrutteringsstrategier, som ganske enkelt handler om at spørge folk. En undersøgelse af, hvorfor nogle danskere ikke udfører frivilligt arbejde viser, at de ganske enkelt ikke er blevet spurgt (Koch-Nielsen et al. 2005).

Frivillige i idrætsforeningsregi adskiller sig dog fra den øvrige idrætsaktive befolkning på en række holdningssspørgsmål. Meget tyder på, at selve det frivillige arbejde er med til at skabe disse holdninger:

- Frivillige melder i meget højere grad fra til familiesammenkomster for at dyrke sport/motion end andre idrætsaktive. 21 pct. er helt eller delvist enig i dette udsagn i forhold til syv pct. af øvrige idrætsaktive.
- Frivillige følger mere med i børn og ægtefælles sport/motion end andre idrætsaktive.
- Frivillige bruger mere tid på at følge sport i medierne end øvrige idrætsaktive.

- Frivillige går oftere til sportsarrangementer som tilskuer end øvrige idrætsaktive.
- Frivillige synes i større omfang end øvrige idrætsaktive, at der bliver brugt for få penge på både elite- og breddeidræt.
- Frivillige dyrker motion oftere og bor tættere på deres idrætsaktivitet end andre idrætsaktive.
- Det er mere vigtigt for frivillige end andre idrætsudøvere, at familien dyrker den samme idrætsgren
- Frivillige vurderer deres helbred og fysiske form bedre end andre idrætsudøvere.

Disse sammenhænge er interessante, da de viser, at engagerede i frivilligt arbejde i idræt er folk, for hvem idræt fylder meget i deres liv. Så meget, at de ofte prioriterer det højere end familien, bruger mere tid mv.

Frivillige angiver bedre selv vurderet sundhed end ikke-frivillige befolkningsgrupper. Selv vurderet helbred er en af de bedste indikatorer på befolkningens fysiske sundhed og dødelighedsrate (KRAM-undersøgelsen 2009). Man kan diskutere, om det derfor kan være et reelt argument for at sætte fokus på flere frivillige, men det relaterer sig til andre undersøgelser, som påviser en sammenhæng mellem social kapital – det at involvere sig i fællesskaber (formelle eller uformelle) og sundhed (KRAM-undersøgelsen 2009).

Da frivillige generelt – og de frivillige kvinder især – har stor fokus på mulighederne for, at familien kan dyrke samme idrætsgren, men ikke nødvendigvis sammen, er der stor grund til at fokusere mere på tilbud til både børn og voksne inden for samme idrætsgren i fremtiden. Dette har fordele både i forhold til at rekruttere medlemmer, men også i forhold til at rekruttere frivillige til foreningens mange poster.

Den foregående analyse stiller umiddelbart de rekrutteringsansvarlige på bar bund, da frivillige ikke efterlader sig særlige kendetegn. Men på sin vis giver det håb, fordi det måske mere handler om at spørge 'de rette folk på de rette tidspunkter', end at spotte særligt 'egnede' frivillige befolkningsgrupper. Samtidig viser det også, at det frivillige Foreningsdanmark formår at samle befolkningen på tværs af sociale baggrunde. Frivillige repræsenterer i store træk den danske befolkning, og der foregår ingen social udskilning eller selektiv udvælgelse til de frivillige poster – dog med undtagelse af den lave repræsentation af befolkningsgrupper med anden etnisk baggrund end dansk, og mændenes stadige dominans på de ledende poster. Men ser man på idrætsforeningernes generelle oplevelser af, hvor vanskeligt det er at rekruttere frivillige, skal man måske være taknemmelig for, at der trods alt er så mange mænd, der gerne lægger et stort stykke frivilligt arbejde i de mere end 15.000 danske idrætsforeninger?

Det kan naturligvis give anledning til bekymring, at gennemsnitsalderen for mødedeltagelse og besiddelsen af tillidsposter stiger. Men det hænger muligvis sammen med, at livsfaserne også er under forandring. I 2008 blev hvert femte barn født af mødre over 35 år. Gennemsnitsalderen for førstegangsfødende er steget fra 23 til 29 år siden 1960, og dette er med til at udskyde den såkaldte 'frie fase II' senere i livet efter en årrække, hvor børnene er i centrum (Danmarks Statistik). Samtidig er den 'frie fase II' udvidet enormt det seneste halve århundrede. Hvor man tidligere var nedslidt efter et fysisk hårdt arbejdsliv og ældrefasen var en passiv tilbagetrækningsfase fra et aktivt liv, ser man i dag flere og flere seniorer, som involverer sig aktivt på mange områder. Ikke mindst som

aktive idrætsudøvere, og dermed også i det frivillige foreningsarbejde. Derfor er den stigende gennemsnitsalder for frivillige på tillidsposter ikke nødvendigvis en faretruende udvikling, men snarere udtryk for, at livsfaserne er under forandring, og at ældre udgør en stor del af de danske idrætsforeninger – både som aktive udøvere og som frivillige hjælpere.

De unge lægger et stort engagement i medlemsmøder og som trænere/instruktører, og dette tyder på, at de nye generationer, som skal bane vejen for fremtidens frivillige idrætsforeninger, trods alt ikke er blege for at involvere sig i forpligtende fællesskaber og yde en frivillig indsats. Med øje for de tendenser, foreningsidrætten generelt oplever med frafald blandt aktive idrætsudøvere i teenageårene, ligger den største udfordring for frivilligt engagement tilsyneladende i forhold til at fastholde medlemmerne i aktiv deltagelse. Og det frivillige arbejde knytter sig ikke nødvendigvis til selve måden at organisere idrætten på. Fleksible idrætsformer kan også føre til frivilligt engagement. Erfaringer fra projekt Underground (www.underground.dk) i Århus viser, at de unge ikke er blege for at tage fat, når der er brug for frivillige kræfter, blot arbejdet er formålstjenligt i forhold til de unges interesser, og rekrutteringen foregår gennem kommunikation på de unges præmisser – f.eks. via sms eller Facebook (Toft & Pilgaard 2010).

BILAG – tabel 7 og tabel 8

Tabel 7. Tabellen viser bivariate (tovejs-) sammenhænge mellem baggrundsfaktorer og forskellige typer af frivilligt arbejde baseret på hele befolkningen (pct.)

N = 3.805		Deltager i frivilligt Arbejde	Medlemsmøder	Er leder/har tillidspost	Er træner/instruktør	Udfører andet foreningsarbejde
		Pct.	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
Total	Voksne (16 år+)	13,8	8,5	2,9	3,7	5,2
	Børn (7-15 år)	9,9	5,7	0,4	3,5	2,4
Køn	Mænd	16,9	10,5	4,3	4,2	6,3
	Kvinder	11,2	6,9	1,7	3,3	4,3
	P-værdi	0,000	0,000	0,000	0,183	0,008
	Drenge	8,3	5,5	0,3	2,2	1,3
	Piger	11,7	6,0	0,4	5,0	3,6
	P-værdi	0,011	0,338	0,616	0,001	0,001
Alder (børn)	7-9 år	1,7	1,7	0,0	0,0	0,2
	10-12 år	8,0	5,1	0,2	1,5	2,3
	13-15 år	18,7	9,7	0,9	8,3	4,4
	P-værdi	0,000	0,000	0,015	0,000	0,000
Alder (voksne)	16-19 år	15,8	9,1	0,4	8,7	5,0
	20-29 år	12,7	7,7	2,2	5,5	5,5
	30-39 år	11,5	6,2	1,9	4,4	3,9
	40-49 år	13,8	6,7	3,4	5,0	7,3
	50-59 år	14,0	9,0	4,0	2,2	5,3
	60-69 år	16,9	12,0	3,5	1,6	5,1
	70 år+	11,7	9,1	2,4	1,9	2,9
	P-værdi	0,352	0,007	0,014	0,000	0,348
Udd.	Grundskole	10	6,9	1,7	3,1	3,8
	Gym/erhvervsfaglig	14	8,0	3,2	3,8	5,4
	Kort vdr.gnd.	17	11,0	3,9	3,9	6,2
	Ml.lang vdr.gnd.	14	8,8	3,0	2,6	5,4
	Lang vdr.gnd.	13	10,0	4,0	2,2	5,1
	P-værdi	0,532	0,086	0,246	0,100	0,562

Tabel 8. Tabellen viser bivariate (tovejs-) sammenhænge mellem baggrundsfaktorer og forskellige typer af frivilligt arbejde baseret på andelen af befolkningen, som er medlem af en idrætsforening (pct.)

N = 1.558		Deltager i frivilligt Arbejde	Medlemsmøder	Er leder/har tillidspost	Er træner/instruktør	Udfører andet foreningsarbejde
		Pct.	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
Total	Voksne (16 år+)	28,8	18,5	6,0	8,1	10,3
	Børn (7-15 år)	10,9	6,3	0,4	3,9	2,6
Køn	Mænd	33,7	21,6	8,4	8,7	12,0
	Kvinder	24,3	15,6	3,9	7,6	8,8
	P-værdi	0,000	0,002	0,000	0,430	0,039
	Drenge	9,3	6,0	0,3	2,5	1,5
	Piger	10,9	6,5	0,5	5,5	3,9
	P-værdi	0,017	0,671	0,631	0,002	0,002
Alder (børn)	7-9 år	1,9	1,9	0,0	0,2	0,2
	10-12 år	8,3	5,2	0,2	1,6	2,3
	13-15 år	22,0	11,5	1,0	7,9	5,2
	P-værdi	0,000	0,000	0,15	0,000	0,000
Alder (voksne)	16-19 år	25,7	15,3	0,7	14,6	7,6
	20-29 år	25,3	15,9	4,4	10,4	11,0
	30-39 år	24,9	13,4	4,6	9,7	8,3
	40-49 år	28,1	14,8	7,1	11,0	13,9
	50-59 år	32,1	21,6	9,2	4,5	11,7
	60-69 år	32,6	24,5	6,0	3,5	9,2
	70 år+	29,4	22,1	6,6	5,1	6,6
	P-værdi	0,022	0,000	0,005	0,000	0,747
Udd.	Grundskole	27,2	18,5	3,3	7,6	9,8
	Gym/erhvervsfaglig	30,1	16,9	6,8	9,0	10,9
	Kort vdr.gnd.	32,9	23,6	8,6	5,7	12,9
	Ml.lang vdr.gnd.	27,7	19,1	5,6	5,3	9,2
	Lang vdr.gnd.	29,5	23,1	9,0	5,1	10,9
	P-værdi	0,881	0,108	0,345	0,022	0,837

LITTERATURLISTE

- Boje, T., Fridberg, T. & Ibsen, B. (2006). *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Boje, T.P. & Ibsen, B. (2006). *Frivillighed og nonprofit i Danmark. Omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Fasting, K. (1982). "Kønsroller, feminisme og idræt – hvad er sammenhængen?" s. 80-91 i *Centring krop & sport*, 3. årgang, 1982/2.
- Gundelach, P. (Red.) (2011). *Små og store forandringer – Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ibsen, B. & Habermann, U. (2005). *Definition af den frivillige sektor i Danmark, Frivillighedsundersøgelsen – en kortlægning af den frivillige sektor i Danmark*. www.frivillighedsus.dk
- Ibsen, B. (2006). *Foreningsidrætten i Danmark – udvikling og udfordringer*. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet for Idrættens Analyseinstitut.
- Kirkebøen, S.E. (1986). *Idreetsjenter: Veien til topps*. Universitetsforlaget: Norges Idrettsforbund.
- Koch-Nielsen, I. et al. (2005). *Frivilligt arbejde – den frivillige indsats i Danmark*, København: Socialforskningsinstituttet.
- Klausen, K.K. (1996). 'Women and Sport in Scandinavia: Policy, Participation and Representation'. *Scandinavian Political Studies* Vol. 19 – No. 2. Scandinavian University Press.
- KRAM-undersøgelsen (2009). *KRAM-undersøgelsen – i tal og billeder*, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet for: Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og TrygFonden smba.
- Lorentzen, H. (2001). "Frivillighet i forandring. Om forholdet mellom sivile fellesskap og moderniteten" s. 23-49 i Henriksen, L.S. & Ibsen, B. *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*, Center for frivilligt socialt arbejde, Odense Universitetsforlag.
- Pfister, G., Habermann, U. & Ottesen, L. (2003). *"Kvinder på toppen" – om kvinder, idræt og ledelse. Første delrapport: Kortlægning*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Pfister, G., Habermann, U. & Ottesen, L. (2004). *"Kvinder på toppen" – om kvinder, idræt og ledelse. Anden delrapport: Kvinder i idrættens ledelse – En komparativ analyse af internationale tendenser* Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Pfister, G., Habermann, U. & Ottesen, L. (2005). *"Kvinder på toppen" – om kvinder, idræt og ledelse. Tredje delrapport: De første resultater*. Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Pilgaard, M. (2009). *Sport og motion i danskernes hverdag*, København: Idrættens Analyseinstitut.
- Toft, D. & Pilgaard, M. (2010). *Idræt og motion – hvor er Århus?* København: Idrættens Analyseinstitut.
- Torpe, L. (2011). "Foreningsdanmark" i Gundelach, P. *Små og store forandringer – Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Skirstadt, B. 1983. "Er kvinnene underrepresentert i norsk idrettsledelse?" s. 48-68, i Tangen, J.O. et al. *Rapport fra Norges første forskningsseminar om kvinner og idrett ved Telemark Distriktshøgskole*. Telemark: Telemark Distriktshøgskole.